

11. LUDOLF VAN SAKSEN, *Enarratio in psalmos*. - Wellicht abdij van Gemboers, ca. 1450.

Perkament; 1 + 254 + 1 bladen; blad en bladspiegel resp. 352 × 247 mm en 237 × 173 mm; twee kolommen, met zwarte inkt afgeschreven en gelinieerd; 45 regels per kolom. Verschillende handen (littera bastarda). Opengewerkte blauwe initialen met rood penwerk, gehoozd met groen, vijf tot acht regels hoog; een opengewerkte roodblauwe initiaal met rood en paars penwerk, gehoozd met groen, tien regels hoog; afwisselend rode lombarden met paars penwerk, al dan niet gehoozd met groen, en blauwe lombarden met rood penwerk, al dan niet gehoozd met groen, drie of vier regels hoog; afwisselend rode en blauwe lombarden, twee regels hoog; afwisselend rode en blauwe hoofdletters; rode opschriften en koptitels; psalmgedeelten rood onderstreept; oude foliëring met rode Romeinse cijfers; moderne inktfoliëring. Oorspronkelijke wit zwijnsleren band op latere kartonnen borden; voor- en achterplat met dubbele filets (ruitpatroon) versierd; sporen van sloten en knoppen; rug vernieuwd; hoeken en randen bijgewerkt.

Afb. 12

Brussel, Koninklijke Bibliotheek, hs. 5558

De *Enarratio in psalmos* moet Ludolf van Saksen (ca. 1300-1378) hebben samengesteld tussen 1340, toen hij als reeds gevormd theoloog in het kartuizerklooster te Straatsburg professie deed, en 1343, toen hij tot prior van het kartuizerklooster te Koblenz werd verkozen. Na een inleiding, waarin over het nut en over het bidden en zingen van de psalmen wordt gehandeld, worden de 150 psalmen uitvoerig verklaard. Elke psalmverklaring bestaat uit zes gedeelten, die resp. *auctor*, *titulus*, *materia*, *intentio*, *sententia in generali* en *sententia in speciali* worden betiteld. In *auctor* wordt de schrijver genoemd, in *titulus* de titel toegelicht, in *materia* het onderwerp vermeld, in *intentio* de morele strekking aangegeven, in *sententia in generali* de algemene betekenis en in *sententia in speciali* de betekenis van elk vers verklaard. Na elke psalmverklaring bevindt zich een kort gebed. Als voornaamste bron gebruikte Ludolf van Saksen de *Expositio super psalterium* van Alanus van Rijsel (ca. 1120-1202). De gebeden na de psalmen ontleende hij met geringe wijzigingen aan de *Expositio in psalmos* van Bruno van Würzburg (†1045), die ze zelf uit de z.g. Romeinse verzameling slotgebeden, ontstaan in de 5de eeuw, had overgenomen. In zijn *Enarratio in*

Inapit prologus venerabilis viri do-
mini Ludolphi monachi. Ordinis car-
thusian. Super psalterium.

Iam olim mēna ha-
buit delectamēti et o-
ne sapore suavitatis.
sic carmen huius lib-
habet omne spirita-
le documentum et est
conuertibile ad omnem

sensum cui libet intentionis. Cū in cho-
ro canitur. tunc sunt verba cōe deū lau-
dantis. Cū a iustis canitur tunc sūt ver-
ba grās agentis. Cū a peccatore recantur
tūc sūt verba veniā deprecantis. Cū pro de-
fūctis decantant tūc sūt verba anime
de supplicio ad deū clamantis. Et quocūq;
se mēna carnis conuertit. mor se sensus
hūi⁹ libri affectu carnis cōformat. Cū
benedicere bñdicat cū maledicere maledicat.
Bñdicat mēbra xpisti maledicat mēbra
dyaboli. vale autē et salubre est intellige-
re qđ nūq; cessam⁹ decantare. Anger quippe
deuocōem intelligētia et dū intelligit
qđ decantat mēns y melleatū obligata
nō ingat. Intellectus quoq; carnatū mēn-
xpim in singulis psalmis facit pūc quē
dū melleatū decantant et ore psonā dubi-
o tenent amant. Dū cogitas psalmos
in mēte tua est. Dū ex decimis xpīs in
ore tuo est. Dū medicaris psalmos hac
et medicacōne capies fructū. Ac in ipis
tib variq; occurrunt testamētū. psalmozū
deuocō pūcā xpisti conualiat. angelozū
cōgnitacōne gnat. ignitos mēns affectū
suffragat. mala purgat. demones signat.
gladio spūs qđ est nabū dei. quia deuocō-
nem psallēti sustinet nō pūc. psalmoz
mōdes nō in terra sed in celo sūt. qz
ibi ē xpīs qui dñū psalmoz nra est et in
tēno. Ibi est dñs qz cōe q corp⁹ xpī est.
q cōa pūcū psalmozū pūc. omner. De-
uocōnem psallēdi docet apūc cū dicit
psallā spū. psallā et mēte. Deuocōi psal-

lētū cōgratulaedū angelicū adesse do-
cet psalmista qui ait. In spū angelo-
rū psallā tibi. Et psallēb⁹ admiscā so-
lent sancti angeli mōifestat psalmista
ubi ait. p̄uenierūt p̄ncipes id ē angeli
iuncti psallētib⁹. Vnde mēndū est ne
p̄t desidiā mēn angeli recedant. Si q̄
boni spūs se a nobis cōgnauerit iperum
malozū quis sustēbit. Laudēti qđ eam
ne maledicacōnem mēnms ipse dicitis
maledicētis dñs hō qui facit opus dei
negligēt. Dignū quippe ē vt mens nos-
tra concordet cum voce quādo ad dñm
nū opus assistim⁹ et cū diligētia a pū-
tibus vniuersis quisq; se retrahat et
diuis liberet vt reliqua ei dona reuēte.
Nihil cū est in hac mortali vita in q̄
possim⁹ sciliari⁹ mēre deo q̄ in lau-
de diuina. psalmozū deuocō spūi scō
mētem spante et om̄i grāatū dona-
mēt. Vnde gregorius. Spūs dei p̄phetar
mētib⁹ nō semp p̄esto ē. q̄m cū spūi
p̄phete nō hūt. se hūt. Ignoscant ex
dono dei hūc cū hūt. Vnde p̄phā helise⁹
cū requisitus de futuris esset et spūi pro-
phete sibi desse. Ignouisset psalteriū s̄
fecit applicari ut p̄phete spūs ad eū per
laude psalmodie ascēder atq; eius aīm
de futuris repleter. Vox etenū psalmoz
dñm per mēndōne cordis agit⁹ per hāc
omnipotēti deo ad ore iter paratur. vt
mēte mēn vel p̄phete mysteria vel dōc-
trionis grānā infundat. Vnde scriptū
ē. Sacrificiū laud⁹ hōificabit me. et il-
lic iter quo ostēdā illi salutare dei. In
sacrificiō igitur dñe laudis fit ad ih̄m
iter ostensionis. quia dū per psalmodi-
am xpūcō infundit⁹ via nobis in ore
de fit y quā ad ih̄m in fine p̄uenitur.
Vt gregorius. Nullus igitur mōtū
potest vel verbo explicare vel aīo. p̄phē-
dare psalmozū virtutē si nō sup̄sine la-
braz tñ. sed iucēm mēte et puro corde
in diuina laude assēnt. In psalmis ei-
suenies si mēte nō reuerer psaltesis

psalmos bereikte hij lang niet het hoge peil van zijn latere *Vita Christi*, maar toch staat dit werk hoger dan de niet veel later ontstane *Expositio psalterii* van Jordanus van Quedlinburg (ca. 1299-1370/80). Het handschrift is niet gedateerd en bevat geen eigendomsmerk. Blijkens het schrift moet het omstreeks 1450 zijn geschreven. Het behoort tot een stel handschriften, gedeeltelijk afkomstig uit de benedictijnenabdij van Gemblours, die bij pachters werden verborgen om ze aan de Fransen te onttrekken, maar door generaal M. L. Ferrand werden ontdekt en naar Brussel gevoerd. Aldaar werden ze in 1797 door Ch. A. de Laserna Santander en G. J. Gérard op de zolder van het huis van de voormalige kanselier van Brabant aangetroffen en naar de Bourgondische Bibliotheek gebracht. Het hier besproken handschrift komt als nr. 245 voor in een lijst van handschriften, zagezegd alle afkomstig uit de abdij van Gemblours, voorkomend in hs. Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 21589-90. Deze lijst, getiteld *Manuscrits provenant de l'ancienne Abbaye de Gembloux et qui ne furent point transportés en France*, werd in 1827 door L. Pr. Gachard opgemaakt. Een latere hand schreef met potlood onder de titel van de lijst dat na onderzoek was gebleken dat een groot aantal handschriften, die in de lijst voorkomen, niet uit de abdij van Gemblours afkomstig zijn. Het is twijfelachtig, of het hier besproken handschrift ooit in het bezit van de abdij van Gemblours is geweest; wel hoort het naar inhoud en uitvoering in een abdijsbibliotheek thuis, maar het is niet, zoals de handschriften, die met zekerheid uit de abdij van Gemblours afkomstig zijn, in een achttiende-eeuwse kalfsleren band met verguldwerk gebonden. [J.D.]

CH. A. DE LASERNA SANTANDER, *Mémoire historique sur la bibliothèque dite de Bourgogne, présentement bibliothèque publique de Bruxelles*, Bruxelles, 1809, p. 97 en 98; VAN DEN GHEYN, I, p. 116, nr. 239; W. BAIER, *Untersuchungen zu den Passionsbetrachtungen in der Vita Christi des Ludolf von Sachsen. Ein quellenkritischer Beitrag zu Leben und Werk Ludolfs und zur Geschichte der Passionstheologie*, I, Salzburg, 1977, p. 86-102 (*Analecta Cartusiana*, 44); J. M. WILLEUMIER-SCHALIJ, *Expositio in psalterium Davidis van Ludolphus van Saksen in het Middelnederlands*, Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 94, 1978, p. 129.
